

certior inter populares est. Multi enim sunt qui alias monetas ignorant, et de facili possunt simplices praeveneri fraude, quod est contra formam regalis regiminis: circa quod Romani principes providerunt. Unde tradunt historiae, quod tempore Domini nostri Jesu Christi in signum subjectionis Romanorum unum erat numisma in toto orbe terrarum, in quo erat Caesaris imago: quam statim cognoverunt pharisaei sciscitati a Domino Jesu Christo ad discoperiendum eorum fraudem: et istud numisma decem usuales valebat denarios; quod solvebat quilibet telonearis praedictorum principum, sive eorum gerentibus vicem in provinciis vel civitatibus seu castris.

Rursus proprium numisma fructuosius est. Cum enim extraneae monetae communicantur in permutationibus, oportet recurrere ad artem campsoriam; cum talia numismata non tantum valeant in regionibus extraneis quantum in propriis: et hoc sine damno esse non potest. Et praecipue accidit in partibus Theutoniae et regionibus circumstantibus, propter quod coguntur cum de loco ad locum transeunt, massam auri vel argenti secum deferre, et quantum in commutationibus rerum venalium indigent, tantum vendunt. Unde Philosophus in lib. 4 species pecuniarum distinguens, sive artis pecuniarum, sive numismaticam, sive campsoriam obolostaticam et cathos; primam solam dicit esse naturalem, quia ad commutationem rerum naturalium ordinatur: quod facit proprium numisma, et non aliud, ut ex jam dictis apparet. Propter hoc ipsam solam commendat aliis supradictis spreitis, et de quibus infra dicetur.

Concludendum est igitur, in omni regimine pro conservatione domini, et praecipue regalis, necessarium esse numisma proprium, sive ex parte populi, sive ex parte regis vel regiminis cujuscumque.

CAPUT XIV.

Qualiter ad bonum regimen regni et cujuscumque domini sive politicae, pondera et mensurae sunt necessariae, exemplis et rationibus persuadetur.

Post haec autem agendum est de ponderibus et mensuris, quae necessariae sunt ad domini cujuscumque regimen conservandum, sicut et numisma, quia cum eis solvuntur tributa, seu etiam quia per ipsa lites dimittuntur et in emptioibus fidelitas servatur: vel quia, sicut et numismata, vitae sunt humanae instrumenta, immo plus imitantur naturalem actionem

quam numisma, quia scriptum est in lib. Sapientiae 11 cap. quod omnia disposuit Deus in numero, pondere et mensura. Si ergo omnes creaturae his tribus limitibus terminantur, magis videtur quod pondus et mensura a natura trahant originem quam numisma; et ideo magis necessaria in republica sive in regno.

Amplius autem pondus est mensura, in quantum talia, semper ordinantur ad mensurata et ponderata; aliter per se nihil sunt. Sed numisma, quamvis sit mensura et instrumentum in permutationibus, tamen per se aliquid esse potest; puta, si conficitur, erit aliquid, videlicet aurum vel argentum. Ergo semper non ordinabitur ad permutationes. Et hoc etiam habet veritatem in aliis speciebus pecuniarum, immo amplius, ut in campsoria, quae non proprie ordinatur, ut sit mensura rerum venalium, sed magis ad permutationem numismatis. Item in obolostatica, quae consistit circa ponderis excessum in permutationibus: quibus inventis supra pondus in metalla resolvuntur, ut sunt ponderatores in trabuchetis, et aliis ponderibus. Item nec canchos, idest ars furnaria, quae magis ordinatur ad numisma sicut ad finem, aliis permutationibus exclusis: de quibus spectebus in 4 Politicorum agit Philosophus, et infra dicetur, et supra est tactum.

Rursus. Illi actus sunt maxime necessarii in republica sive in regno, qui ex jure naturae procedunt: quia leges institutae per principes idem habent initium, alias justae leges non essent. Sed talia sunt de jure naturae, quia adaequant naturalem justitiam. Sic ergo ad naturam regni sive politicae, mensurae et pondera sunt necessaria.

Hinc est quod primus dux Israelitici populi, videlicet Moyses, ut describit Isidorus, tradendo leges divinas, quae primae fuerunt, simul cum illis pondera et mensuras constituit, sive pro cibis et potibus, ut ephi, et gomor, et modius, et sextarius; sive in terris et pannis, quae cubitales habent mensuras, sive in auro et argento et numismatibus, quae sunt statera et alia pondera. Unde cum dictus Moyses in Levitico exhortaretur populum ad justitiam faciendam, statim subjungit regulas naturalis justitiae, ut Origenes ibidem exponit. "Non facietis," inquit, "iniquum aliquid in pondere et mensura. Statera justa, et aequa sint pondera, justus modius, aequusque sextarius." Refert iterum Isidorus, quod Sidon Argus Graecis mensuras dedit, ubi tunc florebat Argivorum regnum circa tempora praefati ducis Moysis. Narrat etiam historiae Cerearem mensuras agriculturae, et frumenti Graecis Sicione tradidisse. Unde et dea frumentaria et demetria est vocata.

Ex his ergo apparet, quod naturaliter oportet regem vel quemcumque dominum ad bonum ipsorum regimen mensuras

et pondera populo sibi subjecto tradere propter causas jam dictas, et exemplo dictorum principum, de quibus nunc est actum.

CAPUT XV.

Hic sanctus Doctor declarat, quod oportet regem et quemlibet dominum ad conservationem sui status adhibere sollicitudinem, ut de aerario publico providenter pauperibus: et hoc exemplis et rationibus probat.

Est autem et aliud quod est ad bonum regimen pertinens regni sive provinciae, vel civitatis, vel cujuscumque principatus: ut videlicet de communi aerario provideatur per principem qui praesit indigentibus pauperum, pupillorum et viduarum, ac advenis et peregrinis assistat. Si enim natura quaecumque non deficit in necessariis, ut Philosophus dicit in 3 de cael. et Mundo, multo minus et ars, quae imitatur naturam. Inter omnes autem artes ars vivendi et regendi superior et amplior est, ut tradit Tullius in Tusculanis quaestionibus. Ergo reges et principes in necessariis deficere non debent indigentibus, immo potius subvenire.

Praeterea. Reges et principes vices Dei gerunt in terris, per quos Deus mundum gubernat sicut per causas secundas. Unde et Samuel Propheta spreus in dominio, cum querelam proponeret coram Deo, responsam habuit, quod non ipsum Israeliticus populus spreverat, sed Deum, cujus videlicet vices gererat; et in Prover. 18, 15, dicitur: "Per me reges regnant, et legum conditores justa decernunt." Sed Deo specialiter est cura pauperum, ad naturae ipsorum defectum supplendum; propter quod sic agit divina providentia circa indigentem sicut pater erga filios impotentes, de quibus amplior incumbit sollicitudo propter ampliorem necessitatem. Unde et ipse Dominus sibi reputat fieri specialiter, quod fit pauperi: ipso attestante, qui dicit (Matt. 25, 40): "Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis." Ergo ad istum defectum pauperum supplendum, sicut vices Dei gerentes in terris, principes et praelati sunt debitores, et sicut patres, quos cogit officium esse auxiliares subditorum, ut Philosophus dicit in 8 Ethic. ipsorum cum effectu beneficii specialem debent curam habere. Talem autem sollicitudinem habuit Philippus rex Macedo circa Phisiam: quem, ut scribit Vegetius lib. 3 de re Militari, cum prius haberet offensum, audiens ipsum licet nobilem habere tres filias, et cum ipsis inopia premi, ab admonentibus de hoc, quaerens utrum melius

foret partem aegram corporis abscindere quam curare, familiariter accersivit, et accepta de facultatum domesticarum pecunia instruxit, et fideliores habuit.

Amplius autem quia reges et principes communes habent actiones, et universalem diligentiam subditorum, cum non sufficiat homo solus ad proprias actiones, oportet quod in multis deficiant: quia talis actio, sive actiones, quae sunt populum gubernare, ac unicuique suorum subditorum secundum merita providere, transcendit virtutem naturae: propter quod dicitur quod est ars artium regimen animarum: et arduum est valde ut qui nescit tenere moderamina vitae suae, iudex fiat vitae alienae. Secundum quam causam Sauli assumpto et uncto in regem per Samuelem Prophetam praecipitur quod ascenderet ad cuneum Prophetarum, ut ibidem per elevationem mentis prophetando cum eis, circa populum gubernandum ex divina influenza haberet notitiam agendorum: quod et factum fuit, ut patet 1 Reg. 10. Unde impossibile est reges et principes non errare propter dictam causam, nisi ad illum qui omnia gubernat et omnium est conditor, se convertant. Et propter hanc causam dicitur in Ecclesiastico de regibus Israelitici populi, quod praeter David, Ezechiam et Josiam, qui fuerunt viri spirituales et a Deo illuminati, omnes peccaverunt Domino. Isti autem defectui subvenitur per eleemosynae beneficium, unde pauperes sustententur; sicut per Danielelem Prophetam dictum est illi principi ethnico regi Babylonis Nabuchodonosor, qui in toto oriente generalis erat monarcha (Dan. 4, 24): "Peccata tua eleemosynis redime et iniquitates tuas in misericordiam pauperum converte." Sunt ergo ipsae eleemosynae, quas faciunt Principes indigentibus, quasi quidam fidejussor coram Deo pro ipsis ad solvendum debita peccatorum, ut Philosophus dicit de numismate respectu rerum venalium. Et sicut numisma est mensura in permutationibus pro vita corporali, ita eleemosyna in vita spirituali: propter quod in Eccl. 17, 18, dicitur: "Eleemosyna viri quasi saeculus cum ipso, et gratiam hominis quasi pupillam oculi conservabit."

Ex his igitur satis est manifestum, qualiter opportunum est regibus et cuicumque domino in ipsorum dominio de communi aerario reipublicae, sive regali, pauperibus providere. Hinc est quod in singulis provinciis, civitatibus et castris, ad talia ministeria exercenda sunt ospitalia instituta sive per reges, sive per principes et civos, ad pauperum inopiam sublevandam, et non solum apud fideles, sed etiam infideles. Domos enim instituebant hospitalitatis ad pauperum subventionem, quas Jovis ospitalia nominabant, ut patet in libro 2 Machab., propter effectum benevolentiae et pietatis qui eidem attribui-

tur planetæ, secundum astrologos. De Aristotele etiam tradunt historiae, quod Alexandro exhortatorias litteras destinavit, quod pauperum inopias memor esset, ad prosperitatem sui regiminis augmentandam.

CAPUT XVI.

Hic sanctus Doctor declarat qualiter oportet regem et quemcumque dominantem, ad cultum divinum intendere; et quis fructus ex hoc sequatur.

His habitis agendum est de cultu divino, ad quem reges et principes studere debent toto conatu et sollicitudine sicut ad finem debitum: et ideo hic in hoc ultimo capitulo traditur: de quo rex ille magnificus Salomon in Eccl. 12, 13. scribit: "Fidem loquendi omnes pariter audiamus. Deum time, et mandata ejus observa: hoc est enim omnis homo." Et quamvis iste finis omnibus sit necessarius, divinus videlicet cultus et reverentia per observantiam mandatorum, ut jam dictum est; regi tamen magis competit, et hujus rei est magis debitor propter tria, quae sunt in ipso; quia videlicet homo, et quia dominus, et quia rex.

Quia homo singulariter a Deo creatus: ceteras enim creaturas Deus dicendo fecit; cum vero hominem creavit, dixit (Gen. 1, 26): "Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram." Unde Apostolus in Act. Apostolorum 17, 28, refert verba Arati Poetae dicentis: "Ipsius enim genus Dei sumus." Ex hac ergo parte debitor sumus omnes Deo in generali ad divinam reverentiam, quod est primum praeceptum primae tabulae: unde dicitur populo Israelitico in Deuter., cap. 6, 4, per Moysen, et per consequens nobis: "Andi Israel: Dominus Deus tuus, Deus unus est: quasi ipse solus sit cui debetur reverentia et honor, in quantum ab ipso solo creati sumus, et singulari quadam prerogativa producti. Et propter hoc, habita consideratione tanti beneficii, subdit Moyses in eodem statim loco, dicens: "Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et in tota anima tua, et in tota fortitudine tua: in hoc volens ostendere quod totum Deo debeamus quod sumus. Et in recognitionem ejus praeceptum de decimis fuit institutum, ad quod quilibet obligatur non in quantitate numeri, sed ejuscumque rei, ex dicta jam causa. Sed quamvis quilibet ad hoc sit obligatus, plus tamen princeps, etiam sicut privata per-

sona, in quantum plus participat de nobilitate humanae naturae ratione sui generis unde trahit originem, et inde nobilitatem, ut Philosophus probat in sua Rhetorica. Qua consideratione motus Caesar Augustus, qui et Octavianus, ut historiae tradunt, divinos honores non sustinens, qui eidem exhibebantur a Romano populo propter corporis ejus pulchritudinem, suum creatorem et factorem quaesivit a Sybilla Tyburina, quem et invenit et adoravit; prohibuitque edicto, ne ipsum ulterius aliquis de dicto populo adoraret, vel Deum aut Dominum vocaret.

Amplius autem in quantum dominus, quia non est potestas nisi a Deo, ut Apostolus dicit ad Romanos 13 cap., unde et vices Dei gerit in terris, ut dictum est supra. Propter quod tota virtus domini ex Deo dependet sicut ejus ministri. Ubi autem est dependentia in dominio¹, necessaria est superioris reverentia, quia per se nihil est, ut in ministris regaliū curiarum contingit. Propter quod in Apocalypsi quodcumque agitur de caelestium spirituum ministerio, qui per seniores tamquam maturiores in actionibus, et animalia quae potius aguntur quam agant, ex vehementi irradiatione divina, et in ministerio designantur, semper de eisdem subjungitur, quod "cecidissent in facies suas, et adoraverunt Deum: qui quidem duo actus sunt patriae, seu divini cultus. Unde et ille Nabuchodonosor monarcha in oriente, ut scribitur in Daniele, quia suum dominum non recognoscebat a Deo, secundum suam imaginationem, in bestiam est translatus, et dictum est ei (Dan. 4, 22): "Septem tempora mutabuntur super te, donec scias quod dominetur Excelsus in regno hominum, et cuicumque voluerit, det illud." Circa quod etiam monitus Alexander, ut historiae tradunt, cum proposito vadens in Judaeam destruendi regionem, cum appropinquanti Jerusalem ei irato in albis summus Pontifex occurrisset cum ministris templi, manifestus, et de equo descendens, ipse eum vice Dei reveritus est, et ingressus templum maximis honoravit donis, et gentem totam pro divina reverentia libertate donavit.

Non solum autem sicut homo et dominus ad divinum obligatur cultum, sed etiam sicut et rex, quia inunguntur oleo consecrato, ut patet de regibus Israelitici populi, qui oleo sancto inungebantur manibus Israelitarum: unde et Christi Domini vocabantur propter excellentiam virtutis et gratiae in conjunctione ad Deum, quibus praediti esse debebant: secundum quam unctionem consequabantur quandam reverentiam et delationem honoris. Propter quod etiam David, quia praecidit chlamydem regis Saulis, percussit pectus suum in poenitentis signum, ut

¹ *Al.* a dominio.

scribitur in 1 lib. Regum. Rex etiam David cum lamentabiliter deplorat mortem Saulis et Jonathae, ita quaerelam proponit de Allophylorum irreverentia, quod sic occiderant regem Saul, quasi non esset unctus oleo: ut in fine scribitur secundi libri regum. Cujus sanctitatis etiam argumentum assumimus ex gestis Francorum, de beati Remigii super Clodoveum regem primum Christianum inter reges Francorum, et delatione olei desuper per columbam, quo rex praefatus fuit inunctus, et inunguntur posteri signis et portentis, ac variis curis apparentibus in eis ex unctione praedicta. Amplius autem et in dicta unctione, ut Augustinus ait de civitate Dei, figurabatur rex verus et Sacerdos, juxta Danielem Prophetam 9 cap. Cum venerit, inquit, Sanctus Sanctorum, cessabit unctio vestra. Inquantum igitur figuram gerunt in hac unctione illius, qui est Rex regum et Dominus dominantium, ut dicitur in Apocal. 19 capit. qui est Christus Dominus noster, debitores sunt reges ad ipsum imitandum, ut sit debita proportio figurae ad figuratum, umbrae, ad corpus: in quo verus ac perfectus cultus divinus includitur.

Patet igitur quam necessarium sit cuilibet domino ut sit Deo devotus et reverens, sed praecipue regi ad conservationem sui regiminis: cujus exemplum trahimus quidem a primo urbis rege, videlicet Romulo, ut historiae tradunt. In primordio enim sui regiminis in urbe Romana fabricavit asyllum, quod templum pacis nominabant, multis ampliis gratis; pro cujus nomine et reverentia omnem sceleratum, qui ad ipsum confugeret, cujuscumque status esset, reddebat immunem. Qualem autem habuerint exitum posteri ejus, qui in divino cultu fuerunt negligentes, et qui fuerunt ferventes, scribit Valerius Maximus in principio libri sui. Quid vero dicam de deicolis regibus sive veteris sive novi testamenti? Omnes enim qui ad divinam reverentiam fuerunt solliciti, feliciter suum consumaverunt cursum: qui vero e contra, infelicem consecuti sunt exitum. Tradunt etiam historiae, quod in qualibet monarchia ab initio saeculi tria se invicem per ordinem comitata sunt: divinus cultus, sapientia scholastica, et saecularis potentia. Quae quidem tria se invicem per ordinem consequuntur, et in rege Salomone ex suis meritis conservata sunt, quia per divinam reverentiam cum descendit in Hebron locum orationis, assumptus in regem consecutus est sapientiam, et ex utroque ulterius in regali virtute super reges sui temporis excellentiam. Cum vero a vero cultu Dei recessit, infelicem exitum habuit, ut patet in 3 libro Regum.

Haec igitur de pertinentibus ad regimen cujuscumque domini, sed praecipue regalis, in hoc libro in tantum sint dicta.

Duo qui sequuntur libri, tertius nimirum et quartus opus conficiunt a duobus aliis praecedentibus plane diversum, et ad incertum Auctorem, quemadmodum initio meminimus, pertinere dicendi sunt.